

NIEUWSBRIEF

SOENNES
ERFGOEDWEKING ZUTENDAAL
SWAERDES

nr. 9 - februari 2022

Ga snel
naar p. 5
en stem voor de
Erfgoedboom
van 2022!

Vasten en Vastenavond (Vêstelaoved) in Zutendaal

Een van de aspecten van het rijke roomse leven was het vasten. Veertig dagen lang kwam er geen hesp, spek of soepvlees op tafel maar vooral pap, brood en patatten. Weinig katholieken houden er nog rekening mee, zelfs de kerk heeft de oude vastenregels nagenoeg afgeschapt.

Vis stond op vrijdag op het menu. Men at haring omdat er niets anders was. Haring met aardappelen en uiensaus is trouwens een lekkernij, die gedurende de vastenperiode ook nu nog in Limburgse families op tafel komt. Voor de Tweede Wereldoorlog was er nog een andere reden om te vasten: er bestonden nog geen frigo's en diepvriezers. Men had in het vroege voorjaar nu eenmaal minder te eten omdat er weinig bewaarstechnieken waren.

Een van de gerechten die dan weleens gemaakt werden was 'boegesekoek' (boekweit-pannenkoek). Het authentieke recept hiervan werd ons aangereikt door Bomma Lucienne (Lucienne Thaens) en vind je op de derde pagina van deze nieuwsbrief.

Maar er is meer: af en toe een beetje sober leven is goed voor het lichaam. De meeste godsdiensten kennen dan ook het principe van het voedsel derven.

De oorsprong van het woord 'carnaval' is onzeker. In het Nederlands dook het pas op in de 17de eeuw. Eén van de verklaringen is het Latijnse 'carne levare', wat betekent: 'Het vlees opruimen'. In de Middeleeuwen had men immers geen koelkasten of diepvriezers om vlees lang te bewaren na het slachten in de winter. Nog een andere verklaring voor het woord carnaval is de Latijnse term 'carrus navalis' of 'scheepskar'. Dat verwijst naar het (blauwe) wagenschip vol narren dat in de Middeleeuwen in de Rijnstreek werd rondgetrokken. Het werd de voorloper van onze hedendaagse praalwagens.

Veel van de gebruiken die vandaag kenmerkend zijn voor carnaval ontstonden aldus in het Rijnland. In 1823 en de jaren daarna werd het feest daar namelijk door een groep notabelen voorbereid. Elementen zoals praalwagens, de carnivalsprins, de dansmariekes, de carnivalsgroet en de eretekens voor carnavalisten doken toen voor het eerst op. Na de Eerste Wereldoorlog werden maskeraden verboden. Er ontstond een leegte vooraleer de carnivalsvieringen na de Tweede Wereldoorlog opnieuw begonnen. In de jaren zestig werd de zaterdag schoolvrij en de carnavalisten hebben deze dag meteen ingepalmd.

In de meer recente en meer commerciële carnavalstraditie zijn er ook optochten in de weekends na Aswoensdag.

De commerciële druk drijft sommige carnivalsstoeten tot zelfs na Pasen.

Vastentijd.

De Woensdag na den derden Zondag is *Aschwoensdag*: dan begint de Vastentijd. Het kruisje met gewijde asch, waarmee de priester ons teekent, moet ons opwekken tot nederigheid en boetvaardigheid. Hij zegt ons: « Gedenk, o mensch, dat gij stof zijt en tot stof zult wederkeeren. »

De Vastentijd duurt tot Paschen. Het is een tijd van gebed, van boetvaardigheid en van overweging van Jezus' bitter lijden.

De dagen, waarop de vastenwet moet onderhouden worden, zijn de dagen in de week: veertig in getal, naar het voorbeeld van Jezus die 40 dagen vastte.

Bladzijde uit een liturgisch boekje voor de 2de graad uit 1945 waar de religieuze betekenis van de vastentijd wordt uitgelegd.

Carnaval was oorspronkelijk een overgangsfeest waarbij mensen zich verkleedden om het begin van de lente te vieren. Door de kerstening raakte het feest gekoppeld aan Vastenavond, de originele naam van carnaval, in het Zutendaals: Vêstelaoved.

Inhoud

Vasten & Vastenavond	1
Carnaval	2
Boegesekoek	3
Erfgoedweek 2022	3
Duimpjes & oproepen	4
Algemene vergadering	4
Terugblik Brigittakapel	4
Erfgoedboom 2022	5
Plat Ziettendels	6
De suuts	7
Vervlogen tijd	7

Deze nieuwsbrief ontvangen of lid worden van Soennes & Swaerdes?

Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van Soennes & Swaerdes?

Heb je interesse in erfgoed?

Ben je actief als onderzoeker van de Zutendaalse geschiedenis?

Is plaatselijke heemkunde jouw ding?

Lees je graag artikels over de eigen streek?

Schrijf je dan snel in als sympathisant of actief lid via

info@soennesenswaerdes.be
tel. 089 62 94 53 (Sjaolhuus)

Boegesekoek, het recept van Bomma Lucienne

We nemen een halve liter lauw water en 1 deciliter melk en mengen dat met het boekweitmeel totdat het een dik beslag vormt. Dan roeren we er een lepeltje tarwebloem door, 20 gram gist en een beetje zout. Vervolgens laat je het beslag drie keer rijzen waarna je alles met de garde weer glad roert. Je zet het beslag een nacht weg zodat het lekker kan rijpen. De volgende dag verdun je het met een scheut water.

Eieren mag je er nooit aan toevoegen, dan kweek je salmonella en word je ziek. Vroeger werd de beslagkom nooit schoongemaakt, maar maakte men nieuw beslag

en mengde dat met het oude. De dikke plakken spek voor de pannenkoeken worden eerst in de oven uitgebakken en in de pan gebruikt met een stevige klont boter. De pan moet vervolgens heel heet worden en de boter mooi bruin. Als je het dunne beslag in de hete pan giet dan ontstaan er vanzelf gaatjes, dat typeert een goede boegesekoek.

Je keert de pannenkoek pas om als de bovenkant droog is. Bomma Lucienne doet dit met haar broodmes.

Opscheppen en lekker opeten met siroop!

Erfgoedweek: Lei-Pad & Griffel zaterdag 23 april tot en met zondag 1 mei

In het kader van het thema 'Erfgoeddag maakt school' heeft de erfgoedbeweging in samenwerking met het gemeentebestuur en alle lagere scholen van Zutendaal onder de titel **Lei-Pad & Griffel** een programma in mekaar gezet. Zowel kinderen als ouders, grootouders en overgrootouders zullen hun gading vinden in de expositie over het onderwijs in Zutendaal, vroeger en nu, met als blikvanger het klasje anno 1930 tot heden. De kinderen kunnen tijdens de schooluren aan de hand van een lessenpakket deelnemen aan het schoolproject rond hun eigen familiegeschiedenis. Alle informatie vind je terug op de flyer hieronder. Iedereen is van harte welkom in ons nieuw documentatiecentrum 'Sjaolhuus' en zaal Avdâq.

23 april - 1 mei 2022
EXPOSITIE

Lei-Pad & Griffel

over schoolbanken, versleten broeken,
stambomen, familietakken en halve blaadjes papier

SJAOLHUUS & ZAAL AVDÂQ

Open op zaterdag en zondag
van 13 tot 19 uur

GRATIS TOEGANG

SCHOOLPROJECT - maart-april 2022
lagere scholen

De zoektocht naar de eigen familiegeschiedenis doet kinderen nadenken over hun herkomst en identiteit. Wie waren hun voorouders en hoe leefden ze?

In een zorgvuldig samengesteld lessenpakket wordt vertrokken vanuit het unieke familie verhaal van ieder kind.

In het bijzonder focussen de leerlingen zich op één bepaalde grootouder naar eigen keuze om te getuigen over het schoolleven van vroeger.

Duimpjes

• **Mario Maes**, geboren en getogen in Haspengouw, woont al vele jaren in Zutendaal en is ondertussen een halve Kempenaar geworden. Het minste wat je van hem kan zeggen is dat hij handig is met computers en computerprogramma's. Vandaar dat we op hem, als actief lid van Soennes & Swaerdes, beroep kunnen doen voor het inscannen en digitaliseren van foto's en dia's. Mario heeft ondertussen meer dan 3000 dia's achter de kiezen en nu gaat hij zijn tanden zetten in het fotoarchief. Daarin zitten nog eens ruim 3000 foto's op hem te wachten. Maar Mario is van geen kleintje vervaard en gaat binnenkort de uitdaging aan. We willen hem dan ook goeie moed wensen en voor hem duimen. Dank je wel, Mario.

• **Residentie Vijverplein**, beter gekend als het gebouw waarin de Limburgse Stichting Autisme gehuisvest was (vroeger klooster), heeft straffe gasten. We mogen bij hen aankloppen voor het uitvoeren van allerlei klussen. Ze zijn van alle markten thuis én ze doen hun werk goed, zelfs zeer goed. Ze hebben voor ons al krantenknipsels gesorteerd en geklasseerd, Brigit-tazakjes met tarwe gevuld, infobladen netjes op orde gezet,... Binnenkort gaan ze aan de slag als schilder. We hopen nog lang met hen te kunnen samenwerken en steken voor de gasten en hun begeleiders alvast een duimpje op.

Oproepen

• *Nog ergens foto's liggen die ons tonen hoe hier vroeger de vasten en Pasen beleefd werden? Kom je bij het opruimen van lades of kasten een foldertje, boekje of teksten tegen die vanuit de parochie of in de kerk bedeed werden ter voorbereiding van de vasten en Pasen? Een mailtje of telefoontje aan ons volstaat om iemand van Soennes & Swaerdes aan de deur te krijgen.*

• *De familie Thijs-Cieborgs is op zoek naar een schilderij waarop Hubert Thijs en Lies Cieborgs staan toen ze 50 jaar getrouwd waren.*

Dat was in 1973. Hun briljante huwelijksfeest ging door in 1988. Het koppel heeft toentertijd in het heemkundig tijdschrift Stoppels

gestaan. Het schilderij is momenteel zoek. Wie weet iets over dit schilderij of heeft het in bezit of er destijds een foto van gemaakt? Laat ons dan iets weten zodat we de familie blij kunnen maken.

• *Iedereen lust wel een ijsje. Dat moet de familie Henraat ook gedacht hebben toen ze hier net voor de Tweede Wereldoorlog voor een tijdje in Zutendaal is komen wonen. Jan Henraat is destijds met de 'krèemkaar' door Zutendaal getrokken (zie foto) en Gerardus Henraat zou als visverkoper aan de slag zijn gegaan. Wie weet hier meer over of herkent iemand op deze foto?*

ALGEMENE VERGADERING van Soennes & Swaerdes

Wegens de coronamaatregelen kon de geplande algemene vergadering van Soennes & Swaerdes helaas niet plaatsvinden. Maar uitstel is voor ons zeker geen afstel. Wanneer de mogelijkheid zich voordoet, plannen we opnieuw een samenkomst.

SOENNES
VERENIGING VAN
SWAERDES

Terugblik

Op zondag 30 januari was de Brigittakapel open ter gelegenheid van haar feestdag. Na de mis konden geïnteresseerden een blik werpen op het interieur van deze mooie kapel en een huiszegen en zakje Brigittatarwe meenemen. Een gezellige en hartverwarmende babbel ontbrak ook niet.

Erfgoedboom van het jaar 2022

Alle leden en sympathisanten van Soennes & Swaerdes kunnen weer stemmen voor de 'Erfgoedboom van het jaar'. Hierbij de 3 genomineerden. **Mail ons (info@soenneswaerdes.be) of bel (089 62 94 53) vòòr 31 maart 2022 om te laten weten welke boom jouw voorkeur geniet!**

Als corona het toelaat, organiseren we op **zondag 15 mei 2022** een **FEEST** rond de Erfgoedboom van het jaar, waarop gans Zutendaal welkom zal zijn. Je hoort er nog van!

A. Lindeboom speelplaats vroegere gemeentelijke jongensschool

Sinds 1926 hebben duizenden kinderen geravot, verstoppertje gespeeld, gevoetbald, gevochten, snode plannen gesmeed, door het gevallen bladerdek gesloft, met verwondering naar de vruchtjes gekeken, ... onder de lindeboom op de speelplaats van de vroegere gemeentelijke jongensschool. Dat jaar werd de nieuwe school op de Heiberg in gebruik genomen, samen met het schoolhuis waarin de hoofonderwijzer een onderkomen vond. Als de boom zou kunnen spreken dan zou hij niet uitgepraat raken over de verhalen die hij gehoord en de voorvallen die hij meegemaakt heeft. Eentje meepikken? Meester Jos Haenraets, gek van voetbal, speelde graag een partijtje met de kinderen. Tijdens een van die wedstrijdjes blokkeerde hij de bal onder de zool van zijn schoen. Hij stond net onder de linde. Een van de kinderen gaf een serieuze trap tegen de bal en jawel, zowel de bal als meester Jos maakten een buiteling. Meester Jos lag uitgeteld onder de lindeboom. De lindeboom op de speelplaats, een lindeboom met een verhaal.

B. Lindeboom Lourdesgrot Grotstraat

Wiemesmeer is fier op zijn Lourdesgrot. Deze kwam er met toestemming van Mathijs Thyssens, pastoor Geurts en monseigneur Rutten. In 1924 werd gestart met de werken. Een jaar later werd de Lourdesgrot ingewijd door monseigneur Kerkhofs. Menig bedevaarder heeft een bezoek gebracht aan de mooie Lourdesgrot en het park. Maar mogen we vandaag eens de focus verleggen en een blik werpen op de boom die pal in het midden van de zitbanken zijn schoonheid ontplooit. Het is een linde, een boomsoort die haar sporen sowieso verdiend heeft op religieuze plekken. Die band is regelmatig terug te vinden in godsdienstige liedjes en gebeden. Ook hier in Wiemesmeer heeft ze duizenden bedevaarders onder haar bladerdek lommer gegeven, veel pijn en leed gedeeld met mensen die bij Maria hulp en vertroosting kwamen zoeken. Mens, boom en religie worden hier één. Al bijna een eeuw.

C. Knoteik parking zwembad 't Soete Dal

Ooit een symbool van welvaart was hij alom bekend en bemind. Vandaag is hij zo goed als vergeten en vaak zelfs verwaarloosd. Maar niet bij Jaak van Ting van Gierkes in de Daal. Daar staat nog steeds een knoteik te pronken op de parking van zwembad 't Soete Dal, vroeger een wei van Lèèners Gra (Gerard Crijns) en later van zijn kinderen Lèèners Jüs en Lèèners Merie die heel begaan waren met de bomen die er stonden. Een knoteik is geen aparte boomsoort maar een snoeivorm. Bij knoteiken worden takken afgezaagd op zo'n 1 à 2 meter hoogte. Zo ontstaat er een 'knot', een soort verdikking of bult, waaruit telkens nieuwe takken groeien. Vandaag worden niet veel eiken meer geknot. Vroeger was dat een zeer populaire snoei in de Kempen. Het hout dat men verkreeg door het knotten werd gebruikt voor van alles en nog wat: als rijshout in de groententuin, als brandhout, om bezemstelen mee te maken, ... Knoteiken in ere houden is niet enkel goed voor het behoud van de streekidentiteit, de bomen zijn ook nog waardevol voor heel wat dieren, zoals steenuilen, vleermuizen en grote insecten zoals het vliegend hert die in de holtes schuilen of nestelen. Zelfs planten zoals de eikvaren vinden er een geschikte biotoop. Kijk ook op <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/133234>

Het plaatselijk dialect, zijn eigenaardigheden (1938) deel 4

De onderwijzers van de Zutendaalse gemeenteschool (de toenmalige 'jongensschool') Julien Verjans, Leonard Philips en Antoon Winten schrijven in 1938 een zeven pagina's tellende tekst over het Zutendaals dialect.

In deel 3 van dit artikel (zie nieuwsbrief n° 8) beschreven de drie leerkrachten hun strategie omtrent 'den strijd tegen het dialect'. In dit 4de en laatste deel onthullen de 3 onderwijzers de werkwijze die ze zullen volgen.

"Hoe zullen we te werk gaan?"

(...) Om met goeden uitslag te werken, is het eerst en vooral gewenscht dat de onderwijzer het goede voorbeeld geeft. Overall, in alle onstandigheden, moeten wij beschaafd spreken, en in onze gesprekken steeds het juiste woord trachten te kiezen.

We moeten ook de regels der zuivere uitspraak kennen. Er bestaan in die richting nuttige handboeken, die aan iedereen te pas komen.

Het is ongetwijfeld niet overbodig er op te wijzen dat de leerling die zijn uitspraak verzorgt, soms door zijn makkers bespot wordt. De meester kan niet streng genoeg optreden tegen dergelijke neiging, en ze niet sterk genoeg onderdrukken.

Sinds oktober laatstleden is de beschaafde uitspraak aan onze school verplichtend geworden. Dit kostte in 't begin veel moeite, maar thans is de uitslag bevredigend. De leerlingen spreken tusschenin wel eens 'n woord "plat", wanneer ze 't juiste woord niet kunnen vinden, of ook bij vergissing stooten ze er een zin uit, gansch in 't dialect. Dit is aan te nemen, omdat de kinderen thuis en op straat niets anders hooren.

Aan het einde van hun betoog besluiten de drie onderwijzers dat ze het voorlopig nog niet zo slecht hebben gedaan: "Nu we hier aan de jongensschool met drie vreemde leerkrachten staan, die de fouten beter hooren, dan iemand, die in 't dorp geboren is, en wellicht met 't dialect vergroeid, hebben we spoedig de groote fouten kunnen opsporen. We hebben op dat gebied dan ook heel wat verbetering gebracht."

Toch zijn ze enkele bedenkingen later niet meer volledig overtuigd van die verbetering: "Na al de moeite, die we ons getroosten, zijn we er nog niet in gelukt, hier voldoende verbetering in te brengen. Dit komt vooral, lijk we in onze inleiding schreven, omdat de kinderen, aan huis en op straat, niets anders hooren, dan het oud, typisch, Zutendaalsch dialect van voor honderd jaar.

Zutendaal, den 17-2-38.

De Onderwijzers

Als uitsmijter nog "**Enkele zegswijzen in verband met de weergesteltenis**", genoteerd door de 3 onderwijzers. Het zijn uitdrukkingen die destijds in Zutendaal (en hoogstwaarschijnlijk in de omstreken) gebruikt werden:

- "Als 't dondert op 'n kalen boom, scheper houdt uw resten (urten) bijeen: dan komt er koehonger: weinig voedsel voor de koeien.
- Als met Lichtmis den hagendoorn dropt, is 't een goed bijenjaar.
- Als esscheboomen wilgen zijn, is 't goed of gemakkelijk wissen snijden = als de aanneming van een werk meevalt, is er iets aan te verdienen.
- 't Mag hier zoo dikwijls regenen als er marktdagen zijn in Hasselt: d.w.z. in den zomer, tweemaal per week.
- Als de leeuwerik voor Lichtmis zingt, mag hij na Lichtmis zwijgen d.i. haast en spoed is zelden goed."

Wat we bijzonder in 't oog zullen houden, om tot het Algemeen Beschaafd te komen.

1. Met zorg letten op onze eigen uitspraak.
2. Met buitengewone oplettendheid, de lessen in voordracht geven.
3. Nooit, behalve bij de beginnelingen, 'n fout tegen de taal onverbeterd laten doorgaan.
4. Al die gevaarlijke geruischen, als de lange aa, de eind d of t, de huig"r", goed doen uitspreken.
5. Opzettelijke oefeningen in uitspraak.
6. De leerlingen veel laten vertellen.

(...)

De moeilijkheden die we kunnen aanstippen als bijna onoverwinbaar, zijn:

1. De huig"r" die als dusdanig door ieder Zutendaler wordt uitgesproken.
2. De lange a, die overgaat naar de ao.
3. De eind d en t, die niet worden uitgesproken."

L. Philips
J. Verjans
A. Winten

'n Suuts, wat is dat?

'Suuts', wat een prachtig dialectwoord maar ook een woord waarvoor je minstens een bepaalde leeftijd moet hebben om nog te weten wat het betekent. We gingen dan ook te rade bij Herman Gregoor (Mao van Kiepkie), die dit jaar 90 wordt. Hij weet precies wat een 'suuts' is en heeft waarschijnlijk één van de laatste weten staan aan 'Jaones wêi', in de buurt van de huidige Braamstraat. "Er heeft heel lang een kerkuil in gewoond", zegt Herman. "Een twintigtal jaar geleden is de 'suuts' verdwenen. 'Suutsen' kwamen veel voor in 'de raein'", vertelt hij nog. "Aan Ting van Gierkes stonden er verschillende in 'de raein'". Maar nu weten we nog altijd niet juist wat een 'suuts' is. Een 'suuts' is een stam van een afstervende of afgestorven boom, enkele meters hoog, waarin zich holtes bevinden. Hier ging het meestal om eiken. Boomholten ontwikkelen zich vooral als gevolg van natuurlijke takuitval en schade door wind, bliksem, schimmels,

insecten of spechten. Als de boom de gewonde takbasis van een uitgescheurde of gesnoeiide tak niet snel kan dichteren, gaat deze inrotten. Na verloop van jaren wordt de holte groter en komen er holtes bij. Het kan ook het begin van het einde zijn voor een boom maar oude bomen kunnen nog vele jaren na hun dood blijven rechtstaan en als 'suuts' waardevol zijn voor dieren zoals uilen, kauwen, eekhoorns, ... en zelfs voor planten. Voor de mens is een 'suuts' op ecologisch en landschappelijk vlak belangrijk. Dergelijke stammen horen thuis in een authentiek, gaaf landschap en zijn een meerwaarde voor de biodiversiteit. En ja, dit alles wisten de mensen vroeger al toen er nog veel 'suutsen' waren en behouden bleven, al was het maar om 'suutsendrek' te hebben als potgrond voor planten, hé Mao.

VERVLOGEN TIJD

Twee prachtige postkaarten van het centrum in het begin van de 20ste eeuw. De foto's werden genomen vanop het kruispunt.

Daalstraat.

Vanaf links vooraan: Mignon, 'bij Mare' (Huveneers), 'bij Pieters Thijs' (Geusens-Peeters), De Klok (Peeters-Bijnens).

Vanaf rechts vooraan: Onze-Lieve-Vrouwekerk, 'bij Lèmmes' (Schrijvers), 'De Pos' ((Bijnens), 'bij Mèiers Pier' (Indestege), 'bij Mèiers Dreeske' (Indestege), 'De Mèlkerêi'.

Hoogstraat.

Vanaf rechts vooraan: 'bij de Kieper' (Bobbaers), 'bij Sèike' (Huveneers), 'bij Sjèngske' (Schrijvers), 'bij Pierres' (Bijnens), 'bij Jüstes Rie' (Schreurs), postmeester Beckers.

Links achteraan: 'De Welvaart'/'VG'/'De Cooperatief' (Liebens-Weytjens).

